

Information om strålebehandling efter operation for brystkræft eller forstadier til brystkræft

Indledning

Denne information er et supplement til vores mundtlige information om behandlingen. I pjecen har vi samlet de vigtigste informationer om strålebehandling af brystkræft eller forstadier til brystkræft. Informationerne er tænkt som en hjælp til at få overblik over behandlingen.

Du er for nylig opereret for brystkræft eller forstadier til brystkræft. Selvom du har fået fjernet hele svulsten, kan der være enkelte syge celler tilbage i brystet/brystområdet. Derfor anbefaler vi, at du får supplerende strålebehandling. Denne behandling nedsætter risikoen for at få tilbagefald af sygdommen.

Om behandlingen

Der er planlagt 15 eller 25 strålebehandlinger. Lægen fortæller dig ved den indledende samtale, hvor mange behandlinger du skal have.

Hvis du har fået en brystbevarende operation og er mellem 41 år og 50 år, skal du have yderligere 5 behandlinger direkte mod det opererede område. Er du under 41 år, skal du have yderligere 8 behandlinger direkte mod det opererede område. Hvis der ved operationen ikke blev fjernet en stor nok bræmme raskt væv mellem kræftknoten og operationskanten, kan man også vælge at give ekstra strålebehandlinger.

Behandlingen bliver givet ambulant på hverdage, mandag til fredag.

Forberedelse til behandling

CT-skanning

Vi planlægger behandlingen ud fra en CT-skanning, der kan vise os præcist, hvor vi skal give dig strålebehandlingen. Du skal ligge i en støtteskal, mens du bliver skannet. Støtteskallen skal sikre, at du ligger i samme position, således at strålerne rammer præcist samme sted ved hver behandling. Du vil ved skanningen få lavet små markeringer/ tatoveringsprikker, som ligeledes bruges til at sikre den korrekte position på lejret. Hele denne procedure varer ca. ½ time. Alle forberedelser er uden ubehag for dig.

Ud fra CT-skanningen planlægges, hvor mange strålefelter din behandling skal gives med. Målet er, at det kræftramte område får den ønskede stråledosis samtidig med, at der tages hensyn til det omgivende normale væv og eventuelle strålefølsomme organer i området (hjerte og lunger). Både læger, fysikere og radiografer deltager i planlægningen.

Behandlingen tilrettelægges til lige netop dig, og der er derfor ikke to strålebehandlinger, der er helt ens.

Sådan foregår behandlingen

Selve behandlingen

Når du møder til første strålebehandling, kommer du til en samtale med en sygeplejerske, før behandlingen starter. Ved denne samtale får du en orientering om det samlede behandlingsforløb og har mulighed for at stille spørgsmål f.eks. om hudpleje. Det er en god idé at have en pårørende eller bekendt med, hvis der er mulighed for det. Du er også velkommen til at tage en pårørende

med, hvis vedkommende ønsker at overvære en behandling, blot ikke første gang, hvor vi har brug for at koncentrere os om dig.

Ved samtalen får du også udleveret tider til strålebehandling for den 1. uge.

Under behandlingen ligger du i støtteskallen - præcis som under CT-skanningen. Herefter indstilles apparaturet, og der tages billeder for at kontrollere, at din lejring og indstillingen er som planlagt. Når alt er tilfredsstillende, får du selve behandlingen.

Du må påregne, at den første behandling varer ca. 3/4 time, idet personalet og fysikeren skal kontrollere, at opstillingen svarer til det, der er planlagt. De efterfølgende behandlinger varer ca. 15 min.

Acceleratoren

Maskinen, der producerer strålerne, kaldes en accelerator. Til behandling anvendes to typer stråling: røntgen og/eller elektronbestråling. Røntgenstrålerne er af samme type, som benyttes ved almindelig røntgenfotografering, men har en meget høj energi. Elektronbestrålingen har kun få cm's rækkevidde ind i kroppen og anvendes til områder tæt på huden. Strålerne kan ikke mærkes eller ses, men du kan høre en "summen, brummen eller fløjten", når maskinen producerer strålerne.

Acceleratoren kan bevæge sig og give strålerne fra forskellige vinkler og dermed ramme meget præcist.

Hvordan virker strålerne?

Strålebehandling har til formål at ødelægge kræftceller ved at påvirke arvematerialet i disse celler, så de herefter dør. Ved bestråling sker der imidlertid en påvirkning af både kræftceller og normale celler, men de raske celler er meget bedre til at reparere skaderne end kræftceller, og det udnytter vi i behandlingen. Ved at fordele strålebehandlingen over nogle uger, giver vi de raske celler mulighed for at reparere sig selv mellem hver behandling, mens kræftceller ikke er i stand til dette. Stråler virker kun inden for det område, de bliver givet på. Stråler oplagres ikke i kroppen og er ikke radioaktive.

Mulige bivirkninger

Bivirkninger kan opstå, når kroppens raske celler påvirkes af strålebehandlingen.

Bivirkningerne opleves forskelligt, og varierer fra person til person. Det er derfor ikke muligt på forhånd at sige, om du får en eller flere af de bivirkninger, der her er nævnt. De fleste bivirkninger er midlertidige og forsvinder gradvist igen, når behandlingen er slut. De kaldes akutte bivirkninger.

Akutte bivirkninger

Blandt de akutte bivirkninger kan nævnes hudreaktion. Hudreaktionen viser sig typisk 1-2 uger efter strålebehandlings start i form af let til kraftig rødme. Hvis der er tale om en meget kraftig reaktion, kan huden senere skalle af, og der kan opstå væskende blærer. Disse forandringer ses først sidst i forløbet. Hudreaktionen kan godt forværres de første 14 dage, efter du har afsluttet strålebehandlingen, og vil derefter gradvist aftage over de næste 2-4 uger. Hudreaktionerne heler af sig selv.

Vi kan ikke på forhånd sige, hvordan lige netop din hud vil reagere på strålebehandlingen, men huden er mest udsat i områder, hvor der er folder eller varmt og fugtigt. Der kan også komme kløe og knopper i det bestrålede område. Ligeledes kan der forekomme ømhed og hævelse af brystet/brystområdet. Det er kun ganske få patienter, der får en kraftig hudreaktion. Nogle patienter oplever, at der er uro i stråleområdet helt op til 1 år efter endt strålebehandling.

Endelig kan der være enkelte patienter, som oplever tør hoste under og/eller efter strålebehandlingen, fordi en del af den underliggende lunge rammes af strålerne. Hosten er sædvanligvis forbigående, men kan være relativt langvarig.

Hvis der ved din operation blev fundet syge lymfeknuder i armhulen, vil vi give strålebehandling mod armhulen og omkring kravebenet for at mindske risikoen for tilbagefald af sygdommen i de områder. Dette kan også give ovennævnte gener under strålebehandlingen, og i enkelte tilfælde kan det give forbigående synkeømhed, fordi strålefeltet kommer tæt på spiserøret.

Strålebehandling mod armhulen kan også give øget risiko for eller forværre hævelse af armen. Vi anbefaler, at du under og efter strålebehandlingen bliver ved med at lave de øvelser, som du blev instrueret i af fysioterapeuten efter operation. Denne hævelse af armen, som kan komme umiddelbart i forbindelse med strålebehandlingen, vil sædvanligvis aftage efter nogen tid, når strålebehandlingen er ophørt. Hvis hævelsen bliver generende, bedes du sige det til personalet.

For at forebygge bivirkninger vil personalet være behjælpelig med råd og vejledning.

Sene bivirkninger

Der kan også komme skader, som ikke kan repareres. Disse skaders omfang afhænger af, hvor følsom den enkelte patient er for strålebehandling. Disse skader kan optræde måneder til år efter afsluttet strålebehandling.

I områder, hvor der eventuelt har været en akut hudreaktion, kan man se en mørkere farve (pigmentering) end i den omgivende hud. Der kan også forekomme ganske små udvidelser af blodkar i huden. Disse forsvinder ikke.

Vævet under huden kan danne arvæv, således at det føles mere fast og ueftergiveligt. Dette kaldes fibrose.

Den operation, du har fået foretaget, kan medføre en vis risiko for, at der kan komme hævelse af armen på den opererede side, et såkaldt lymfødeme. Risikoen for denne følgevirkning øges, hvis der gives strålebehandling mod armhulen, hvilket er tilfældet, hvis der har været syge lymfeknuder i armhulen. Der kan i samme forbindelse også på længere sigt opstå problemer med indskrænket skulderbevægelighed. Tilstanden vil være kronisk, men kan behandles. Det anbefales, at du livslangt er opmærksom på at gentage de øvelser, som du efter din brystoperation blev instrueret i af fysioterapeuten.

Under planlægning af strålebehandlingen tilstræbes, at så meget som muligt af underliggende hjerte, lunge og ribben skånes, fordi der mange år efter strålebehandling i enkelte tilfælde kan opstå senfølger i disse væv. Denne risiko antages at være lille.

Træthed

Træthed er en hyppig følge af kræftsygdom og behandling. Når behandlingsforløbet er slut, vender energien gradvist langsomt tilbage. Under strålebehandlingen kan du føle dig træt og uoplagt. Det skyldes ikke kun selve behandlingen, men kan bl.a. også stamme fra angst og uro, som kan opleves i forbindelse med sygdommen og behandlingen.

For nogle patienter kan det være en belastning med den daglige transport.

Hvor meget netop du kan klare, kan du bedst selv mærke, men for de fleste opleves det positivt at tilrettelægge hverdagen. I pjecen 'Træthed' kan du læse detaljeret om træthed under kræftbehandling og om, hvad du selv kan gøre. Pjecen udleveres ved forespørgelse hos personalet.

Nogle patienter oplever også kvalme i en længere periode, efter at de er opereret.

Forholdsregler i forbindelse med strålebehandling

Under strålebehandlingen og indtil huden er hel og ikke længere rød, bør du undgå:

- plaster i det bestrålede område.
- parfumeret deodorant, parfume eller parfumeret sæbe i det bestrålede område.
- karbad, bade i klorvand eller havvand.

Vi anbefaler, at du undgår sol og solarium på det bestrålede område i ca. et år.

Ryging

Strålebehandling virker bedst, når kroppens celler får rigeligt med ilt. Hvis du ryger, nedsættes kroppens iltoptagelse. Man har påvist, at rygning nedsætter effekten af strålebehandling ved nogle kræftsygdomme. Selv om det ikke er bevist for alle kræfttyper, anbefales rygeophør i behandlingsforløbet.

Undersøgelse af langtidseffekter efter strålebehandling har vist en lille risiko for at få en lungekræft, som kan skyldes strålebehandlingen af brystkræften. Mere end 90% af de pågældende patienter var rygere. Vi opfordrer derfor til, at rygerne holder op med at ryge.

Antioxidanter

En del kosttilskud er tilsat antioxidanter. Vi ved endnu ikke, om større mængder af disse stoffer kan have en negativ virkning på strålebehandlingens effekt. Du bør derfor undgå større mængder af antioxidanter i behandlingsforløbet.

Lægesamtale

Der er ikke planlagte lægesamtaler i behandlingsforløbet. Hvis du får brug for at tale med en læge om behandlingen, kan sygeplejerskerne ved acceleratoren arrangere en samtale. Lægen kan drøfte spørgsmål, der vedrører brystkræften og behandlingen på Onkologisk Afdeling. Har du andre spørgsmål eller problemer, skal du kontakte din egen læge.

Ambulant kontrol

Efter endt strålebehandling sikres det, at du har en tid til ambulant kontrol. Det kan være på Onkologisk Afdeling eller på den kirurgiske afdeling, der har henvist dig.

Praktiske oplysninger

Transport

Når du kommer i afdelingen første gang, vil personalet være behjælpelig med at arrangere transport til og fra behandling i henhold til gældende regler.

Ventetid

Vær opmærksom på, at den tid, vi har anført på din tidsplan, er det tidspunkt, der er reserveret plads i acceleratoren til dig. Du bedes derfor være klar i venteværelset 5-10 min. før dette tidspunkt. Husk at tjekke ind elektronisk med dit sygesikringsbevis.

Vi bestræber os meget på at overholde dine behandlingstider, men der kan opstå forsinkelse pga. f.eks. teknisk fejl ved acceleratoren, eller fordi en behandling tager længere tid end beregnet. Vi har flere ens accelerators, og vi tilstræber, at du bliver behandlet ved den samme maskine hver gang, så vidt muligt med de samme sygeplejersker. Vi kan dog blive nødt til at behandle dig på en anden accelerator, hvis det er nødvendigt for at kunne afvikle behandlingerne på en hensigtsmæssig måde.

Har du spørgsmål?

Er du i tvivl om noget eller har spørgsmål, er du altid velkommen til at kontakte os.

Med venlig hilsen

Personalet
Onkologisk Afdeling